

ESCOLÀ I TUSET, Josep Maria

Pseudo-Cebrià: Poemes

Barcelona: Fundació Bernat Metge, 2007

Escriptors Cristians. 145 p. (doble paginació: text llatí-català) + índex

ISBN: 978-84-7225-882-3

L'atribució a Pseudo-Cebrià dels poemes que edita críticament J. M. Escolà en aquest volum és el resultat d'una conclusió. Aquests poemes han estat assignats a Cebrià (bisbe de Cartago entre el 248 i el 258) i, sovint, a Tertul·lià, però els erudits han conjecturat sobre la identificació amb altres autors cristians o anònims dels segles IV i V. Ens movem, doncs, amb una atribució que oscil·la, almenys, entre tres-cents anys, en el context del cristianisme primitiu i en un període decisiu per a la formació de la doctrina cristiana. Els arguments de l'atribució a Pseudo-Cebrià queden clarament resumits i exposats en l'estudi d'introducció. Les peces editades són les següents: *Sodoma*, *De Iona*, *Ad senatorem*, *De Pascha* i *De resurrectione mortuorum*. A més d'aquests, Escolà estudia també un poema fragmentari titulat *Genesis*, relacionat tradicionalment amb les peces editades, del qual només es conserva un fragment, probablement una versió versificada del primer llibre de l'Antic Testament —l'existència versificada completa del qual és, fins ara, una hipòtesi. Amb aquesta idea, és útil relacionar el *Sodoma* i el *De Iona*.

L'estudi d'introducció se centra en els problemes de transmissió, conservació i atribució. És estrictament filològic i no entra en les qüestions doctrinals relacionades amb els autors als quals s'han atribuït els poemes. Les notes que il·lustren la traducció catalana són del mateix caire: atenen sistemàticament la identificació de les fonts i els paral·lels textuais que donen suport a les composicions. Posen de relleu aspectes compositius (com ara recursos estilístics i retòrics, tòpics, temes cristians o cristianitzats, etc.), lingüístics i culturals. Les notes fan evident la continuïtat entre el món clàssic i la cultura cristiana medieval. De tant en tant,

comenten les dificultats dels passatges obscurs (llocs corromputs per la transmissió, conjectures dels editors, versos interpolats, etc.) i permeten tastar —per dir-ho literàriament— la salada suor causada per la *crux desperationis* que ha hagut de patir el seu editor. En suma, la traducció catalana és al mateix temps un comentari als textos del volum, i resulten útils per realitzar l'estudi de conjunt de la cultura llatina tardoantiga.

Cada un dels poemes, com és habitual en les edicions de la FBM, és presentat amb una notícia preliminar on queden enregistrats els problemes principals i la descripció dels manuscrits i les edicions que l'han transmès. Cal remarcar que J. M. Escolà ha vist totes les edicions impreses (i segones revisions) existents, des de l'època humanística, i les ha incorporades a la seva obra, com cal fer idealment en una edició crítica: no se n'ha estalviat cap i, en comparació amb les edicions crítiques existents, n'hi ha incorporat de noves. Només per aquest fet, malgrat que no sigui l'única raó per assegurar-ho, es pot dir que Escolà ofereix l'edició crítica més completa i científicament rigorosa d'aquests poemes. No li ha calgut fer conjectures, n'ha tingut prou amb les que n'han fet els altres, sempre recollides al conjunt. De tant en tant, d'acord amb G. Pasquali, ha hagut de triar la lectura dels editors per davant de la lectura dels manuscrits conservats.

Els estudis d'introducció que ha realitzat per a cada un dels poemes exhaureixen les notícies disponibles: la relació de continuïtat entre el *Sodoma* i el *De Iona*, que, segons suggereix, podrien formar part de la citada hipotètica versió versificada de la Bíblia; el poema dirigit *Ad senatorem* que ha apostatat en favor dels cultes de la Gran Mare i d'Isis, tema que encaixa bé amb el

context dels segles IV i V, però també amb l'acció de sant Cebrí contra els idòlatres del seu temps i per la unió de l'Església; el tractament dels temes doctrinals cristians del *De Pascha* i el *De resurrectione mortuorum*, amb un reguitzell d'autors clàssics, sobretot Virgili i Ovidi, fenomen típic dels autors cristians de l'antiguitat tardana. L'enorme tradició textual del *De Pascha*, que és com dir la seva fama, permet aprofundir l'estudi d'aquest poema i veure-hi un tema universal en la literatura cristiana medieval: la descripció al·legòrica de l'arbre nascut al Gòlgota, com a símbol de la doctrina cristiana, junt amb la *fons uitae*, els fruits del qual són pretesos pels homes de

nombroses nacions. Amb aquest poema a la mà, s'entén molt millor el *locus amoenus* que emmarca l'escenari de molts textos cristians, com ara el *Liber de gentilibus et tribus sapientibus* de Ramon Llull. L'haurem de comparar.

No volem deixar d'esmentar que l'autor ha volgut, en dedicar-los aquesta edició, honorar els mestres Joan Bastardas i Virgilio Bejarano. J. M. Escolà aconsegueix mantenir impecable la qualitat dels estudis sobre el llatí tardoantic i medieval llegada pels seus professors. En pot estar ben satisfet.

Óscar de la Cruz Palma

Universitat Autònoma de Barcelona

JIMÉNEZ SÁNCHEZ, Juan Antonio

La cruz y la escena. Cristianismo y espectáculos durante la Antigüedad Tardía

Alcalá de Henares: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Alcalá de Henares, 2006, 189 p.

ISBN 84-8138-727-4

El llibre de Juan Antonio Jiménez Sánchez constitueix una interessant aproximació als espectacles vigents a l'antiga Roma (*ludi circenses*, *ludi scaenici*, *munera* i *uenationes*) al llarg de l'anomenada «antiguitat tardana», i sobretot a les circumstàncies en què els seus protagonistes visqueren i desenvoluparen la seva activitat lúdica. En paraules del mateix autor, amb aquest llibre es pretén, «apreciar la popularidad de la que gozaban estos ídolos de la Antigüedad, la postura de la Iglesia respecto a ciertas manifestaciones de origen pagano —como eran los espectáculos públicos—, determinados aspectos de la legislación civil de época tardía y otros asuntos de diversa naturaleza, como, por ejemplo, los de tipo sociológico» (p. 12).

L'autor és un autèntic especialista en la matèria. Ha centrat la seva activitat com a investigador en l'àmbit dels espectacles a la baixa romanitat i ha publicat els seus resultats a revistes i congressos, tant nacionals com internacionals. L'any 2001, va presentar la tesi doctoral, amb el títol *Poder impe-*

rial y espectáculos en Occidente durante la Antigüedad Tardía, dirigida pel Dr. Josep Vilella, professor de la Universitat de Barcelona. A més, ha desenvolupat estudis postdoctorals a la Universitat Charles De Gaulle-Lille III i, actualment, és membre del GRAT (Grup de Recerques en Antiguitat Tardana) de la Universitat de Barcelona.

El llibre es troba dividit en un total de sis capítols d'extensió desigual. El primer està dedicat a l'anàlisi de la legislació canònica que va regular els espectacles i la situació dels seus professionals (p. 15-37). L'autor parla de com l'Església es va mostrar sempre intransigent davant d'aquests espectacles heretats de la Roma pagana, que els va qualificar d'immorals i idòlatrics. A més, els consideraren causa de pecat mortal, ja que incitaven a la bogeria al circ, a la luxúria al teatre i a la crueltat a l'amfiteatre. L'autor es remunta a finals del segle II d.C., quan Tertulià denuncia, per primer cop, en *De spectaculis* l'assistència dels cristians als jocs, i explica com, en consonància amb